

Número 46 (juny 2021)

INICI / COM ES COMBATEN LES NOTÍCIES FALSES MITJANÇANT L'ALFABETITZACIÓ INFORMACIONAL? REPTES I ESTRATÈGIES DE FORMACIÓ EN L'ENSENYAMENT SUPERIOR

Com es combaten les notícies falses mitjançant l'alfabetització informacional? Reptes i estratègies de formació en l'ensenyament superior

🚩 Versão portuguesa

</> Metadades

María Luz Antunes¹

Bibliotecària en cap, Escola Superior de Tecnologia da Saúde de Lisboa (Instituto Politécnico de Lisboa), Lisboa, Portugal
APPsyCI – Applied Psychology Research Center Capabilities & Inclusion, ISPA – Instituto Universitário, Lisboa, Portugal
ORCID 0000-0003-0942-7601

mluz.antunes@estesl.ipl.pt

Carlos Lopes

Professor auxiliar, ISPA – Instituto Universitário, Lisboa, Portugal
APPsyCI – Applied Psychology Research

Maria Luz Antunes

Center Capabilities & Inclusion, ISPA –
Instituto Universitário, Lisboa, Portugal
ORCID 0000-0002-6440-4739

clopes@ispa.pt

Tatinana Sanches

Bibliotecària en cap, UIDEF, Instituto de
Educação (Universidade de Lisboa), Lisboa,
Portugal

APPsyCI – Applied Psychology Research
Center Capabilities & Inclusion, ISPA –
Instituto Universitário, Lisboa, Portugal
ORCID 0000-0002-4902-2628

tsanches@fpie.ulisboa.pt

Carlos A. Lopes

Tatiana Sanches

DOI: <https://dx.doi.org/10.1344/BiD2020.46.14>

Citació recomanada

Antunes, María Luz; Lopes, Carlos; Sanches, Tatiana (2021). "Com es combaten les notícies falses mitjançant l'alfabetització informacional? : reptes i estratègies de formació en l'ensenyament superior". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 46 (juny). <<https://bid.ub.edu/46/antunes.htm>>. DOI: <https://dx.doi.org/10.1344/BiD2020.46.14> [Consulta: 22-06-2021].

Resum

Objectiu: Conèixer l'actuació dels professionals de la informació en la lluita contra les notícies falses, mitjançant l'anàlisi d'estratègies en competències d'alfabetització informacional en el context acadèmic.

Mètode: Es va dur a terme una revisió de la literatura indexada a *Scopus* i a *Web of science*, associant les notícies falses i l'alfabetització informacional en el context de l'ensenyament superior.

Resultats/debat: *Web of science* té un total de 106 resultats i *Scopus*, de 43 resultats. L'anàlisi mostra la descripció d'iniciatives i projectes de biblioteques d'ensenyament superior o de professionals de la informació del mateix sector, compromesos amb la causa de la lluita contra les notícies falses. La literatura posa èmfasi en la importància del factor educatiu: la formació d'usuaris motivats pel coneixement ajuda a distingir la veracitat del que s'afirma i permet identificar l'escenari més adequat per a la producció de coneixement. Les persones més ben preparades assumeixen que la informació disponible a Internet és insuficient. En aquest procés, les biblioteques i els bibliotecaris de l'ensenyament superior són agents importants: perquè es formen i perquè formen, es mantenen actualitzats i són fiables. Se suggereix el desenvolupament de mesures que han d'implementar les institucions d'ensenyament superior i els professionals de la informació per combatre eficaçment les notícies falses, especialment en el context acadèmic. Es conclou que el coneixement pot resultar en informació, però la informació no necessàriament resulta en coneixement, i la informació pot no anar més enllà del nivell d'opinió, per la qual cosa és important reforçar les estratègies de formació.

Resumen

Objetivo: Conocer la actuación de los profesionales de la información en la lucha contra las noticias falsas, mediante el análisis de estrategias en competencias de alfabetización informacional en el contexto académico.

Método: Se llevó a cabo una revisión de la literatura indexada en Scopus y en Web of science, asociando las noticias falsas y la alfabetización informacional en el contexto de la enseñanza superior.

Resultados / debate: Web of science tiene un total de 106 resultados y Scopus, de 43 resultados. El análisis muestra la descripción de iniciativas y proyectos de bibliotecas de enseñanza superior o de profesionales de la información del mismo sector, comprometidos con la causa de la lucha contra las noticias falsas. La literatura pone énfasis en la importancia del factor educativo: la formación de usuarios motivados por el conocimiento ayuda a distinguir la veracidad de lo que se afirma y permite identificar el escenario más adecuado para la producción de conocimiento. Las personas mejor preparadas asumen que la información disponible en Internet es insuficiente. En este proceso, las bibliotecas y los bibliotecarios de la enseñanza superior son agentes importantes: porque se forman y porque forman, se mantienen actualizados y son fiables. Se sugiere el desarrollo de medidas que deben implementar las instituciones de enseñanza superior y los profesionales de la información para combatir eficazmente las noticias falsas, especialmente en el contexto académico. Se concluye que el conocimiento puede resultar en información, pero la información no necesariamente resulta en conocimiento, y la información puede no ir más allá del nivel de opinión, por lo que es importante reforzar las estrategias de formación.

Abstract

Aim of this study: To know the performance of information professionals in the fight against fake news, through the analysis of strategies in information literacy skills in an academic context.

Method: A review of the literature indexed on Scopus and the Web of Science, associating fake news and information literacy in the context of higher education, was carried out.

Results/Discussion: The Web of Science presents a total of 106 results and Scopus 43 results. The analysis points to the description of initiatives and projects from both higher education libraries and information professionals from the same sector, committed to the cause of fighting fake news. The literature stresses the importance of the educational factor: the training of motivated users for knowledge enhances the distinction of the truthfulness of what is stated and allows the identification of the most appropriate scenario for the production of knowledge. Better prepared individuals assume as insufficient the information made available by the Internet. In this process, libraries and librarians in higher education are important agents, as providers of learning and of updated and reliable information. It is suggested that measures be implemented by higher education institutions and information professionals to effectively combat fake news, especially in the academic context. It was concluded that knowledge can result in information, but the information does not necessarily result in knowledge – and information may not go beyond the level of opinion, so it is important to strengthen training strategies.

Resumo

Objetivo: Conhecer a atuação dos profissionais da informação no combate às *fake news*, através da análise das estratégias em competências de literacia da informação em contexto académico.

Método: Realizou-se uma revisão da literatura indexada na Scopus e na Web of Science, associando *fake news* e a literacia da informação no contexto do ensino superior.

Resultados/Discussão: A Web of Science apresenta um total de 106 resultados e a Scopus de 43 resultados. A análise aponta para a descrição de iniciativas e projetos oriundos quer de bibliotecas do ensino superior, quer de profissionais da informação do mesmo setor, comprometidos com a causa do combate às *fake news*. A literatura sublinha a importância do fator educacional: a formação de utilizadores motivados para o conhecimento potencia a distinção da veracidade do que se afirma e permite identificar qual o cenário mais adequado para a produção de conhecimento. Indivíduos melhor preparados assumem como insuficiente a informação disponibilizada pela Internet. Neste processo, as bibliotecas e os bibliotecários do ensino superior são importantes agentes: porque se formam e porque formam, mantendo-se atuais e confiáveis. Sugere-se o desenvolvimento de medidas a implementar pelas instituições de ensino superior e

pelos profissionais da informação para um eficaz combate às *fake news*, em especial no contexto académico. Concluiu-se que o conhecimento pode resultar em informação, mas a informação não resulta necessariamente em conhecimento – e a informação pode não ultrapassar o patamar da opinião, pelo que importa reforçar estratégias formativas.

Paraules clau: Biblioteques universitàries, Mètodes d'ensenyament i aprenentatge, Ensenyament universitari, Alfabetització en informació, Desinformació

Keywords: Academic libraries, Learning and teaching methods, University education, Informational alphabetization, Desinformation

Rebut: 02/04/2020. Acceptat: 26/06/2020.

Las noticias falsas no se combaten con la censura sino precisamente con más noticias y más formación en fuentes de información. (López-Borrull, Vives-Gràcia i Badell, 2018, p. 1354).

0 Context de partida

L'agost de 2018, la International Federation of Libraries Associations (IFLA, 2018) va preparar una declaració sobre les notícies falses, en què va expressar la seva profunda preocupació per l'enorme impacte que el fenomen de les notícies falses pot tenir enfront de la llibertat d'expressió i l'accés a la informació. Aquesta declaració reforça el compromís, sempre assumit per l'IFLA, sobre la llibertat d'accés a la informació i la llibertat d'expressió. Deixa clar que qualsevol restricció a aquesta llibertat, mitjançant la censura o el bloqueig de l'accés als recursos digitals i a Internet, ha de ser limitada, cosa que inclou respectar el Principi de Manila sobre la responsabilitat dels intermediaris (<https://www.manilaprinciples.org/pt-br>).

L'IFLA insta els governs a invertir en programes d'alfabetització informacional i alfabetització mediàtica, a tots els nivells i per a persones de totes les edats, que responguin a les necessitats actuals, en particular per mitjà de biblioteques i escoles, com a part de projectes més amplis per assolir els objectius educatius de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides.

A partir d'aquest context, s'intenta, mitjançant una revisió bibliogràfica, donar resposta al paper de les biblioteques d'ensenyament superior i els seus professionals en la lluita contra les notícies falses mitjançant l'alfabetització informacional, per ajudar la comunitat acadèmica a avaluar críticament la credibilitat i la rellevància de les fonts d'informació.

1 Introducció

Avui vivim una època en què qualsevol usuari d'Internet també és un productor de contingut i un difusor d'informació. Però també vivim en una era de post veritat, caracteritzada per fets que són substituïts gradualment per creences i en què la naturalesa de la veritat és modificada per les emocions. En conseqüència, cal tornar a enfocar les preocupacions sobre la informació en l'element humà. L'autonomia i la llibertat digitals en l'àmbit individual han aportat més responsabilitat cívica i social, fent que sigui urgent resoldre els problemes ètics i legals associats a la cerca, l'ús i la disponibilitat de la informació (López-Borrull, Vives-Gràcia i Badell, 2018).

Des de l'any 2000, els problemes amb la veritat i la fal·làcia a Internet s'han convertit en un tema de debat, i la preocupació ha augmentat en els darrers anys. A causa de la negligència, la innocència o la manca de preparació dels usuaris d'Internet, les dades inexactes poden provocar diferents perills que afecten la nostra salut, privacitat, inversions, decisions comercials, compres en línia i fins i tot assumptes legals. Internet s'ha convertit en un mar de navegació perillosa a causa de la gran quantitat de falses veritats, desinformació, informació enganyosa o errònia, amb multitud de formes i disfresses (Forbes i Mintz, 2002). Cada dia apareixen noves mentides i camuflatges que s'utilitzen per enganyar els més incauts, específicament en relació amb el robatori d'identitat digital, l'apel·lació a l'odi, la intolerància religiosa i racial, el frau en transaccions de comerç electrònic, els problemes de ciberseguretat, el frau polític i la beneficència, entre d'altres (Mintz, 2012). Per tant, cada vegada és més important i urgent actuar preventivament davant d'aquests riscos.

Les notícies falses no són un fenomen nou: Pulitzer va utilitzar titulars sensacionalistes i George Orwell, a 1984, relatava la destrucció de documents per part dels líders del partit per eliminar proves de mentides (Barton, 2019). Però el mètode actual sembla ser més eficient: en lloc de destruir fets, s'elabora una història que es repeteix una vegada i una altra fins que s'interpreta com a real i es presenta com un producte de la tecnologia de la informació. S'ha observat, des del 2016, que a les xarxes socials es comparteixen notícies com a marcadors d'identitat; les notícies es comparteixen no només per informar, sinó per persuadir els altres; per mostrar l'adhesió a una comunitat, a un sentiment o a una ideologia. L'objectiu d'aquest intercanvi és enfortir els llaços comunitaris, independentment dels possibles danys col·laterals.

Com intervenir per canviar el panorama? És important saber que la difusió de notícies falses o la de notícies veritables té la mateixa velocitat quan s'analitzen les xarxes socials i el seu impacte en la difusió d'informació. Tanmateix, l'element humà modifica aquesta equació: "false news spreads farther, faster, deeper, and more broadly than the truth, because humans, not robots, are more likely to spread it" (Vosoughi, Roy i Aral, 2018, p. 1148). Aquesta troballa revela una pista important. És que es poden dur a terme intervencions educatives per canviar aquesta realitat, sensibilitzant i formant els usuaris de la informació en el seu bon ús.

L'atenció que es dedica a aquesta problemàtica també il·lustra un flux natural entre els temes de la societat civil i el món acadèmic. En el món científic, la cerca d'informació és una necessitat indispensable. I Internet no és suficient a l'hora d'investigar, perquè la recerca es basa en informació i dades completes i fiables. La ciència oberta ha propiciat una expansió dels territoris de recerca, proporcionant una resposta més adequada a aquestes necessitats. En alliberar dades i informació d'una esfera restringida cap a l'esfera pública i fer circular una major quantitat de coneixement, es potencia l'ús de la ciència per part de públics més amplis. Al mateix temps, si la

cerca d'informació no té les seves fronteres tan ben definides, la navegació es pot produir en contextos digitals arriscats, i es revela com un tema especialment delicat (Jasanoff, 2016). Les xarxes socials són més propícies a aquests fets i, a més, han estat font i objecte d'investigació.

Els problemes que es presenten en les institucions educatives, especialment les d'ensenyament superior, són, per tant, molt amplis: cal permetre que la gent pugui navegar per Internet amb seguretat, però també és essencial ensenyar-los a filtrar els continguts que utilitzin o posin a disposició d'altres persones, perquè Internet s'ha convertit en el recurs preferit per a la cerca d'informació en l'entorn acadèmic i perquè els estudiants prefereixen informació allotjada en recursos de localització i accés fàcils, en lloc de donar prioritat a criteris de qualitat (Cid-Leal i Perpinyà-Morera, 2015; Romero-Rodríguez, Contreras-Pulido i Pérez-Rodríguez, 2019). En aquest sentit, s'han publicat recentment diversos estudis que reforcen el paper dels professionals de la informació i de les biblioteques (Fontanin, 2018; Gilchrist, 2018; Rose-Wiles, 2018).

Diverses organitzacions internacionals han enumerat una sèrie d'orientacions per a les biblioteques acadèmiques, com a models observables del context en què operen i de com s'haurien de preparar per al futur pròxim. Aquestes organitzacions, que intenten pensar per elles mateixes, analitzar el context i les comunitats que representen i guiar les biblioteques a les quals inspiren (contribuint progressivament a la continuïtat de les missions docents i de recerca en les institucions de les quals formen part), també assumeixen que, originàriament, les biblioteques es van establir sota l'ègida que la informació és un bé social. Durant la Segona Guerra Mundial, davant del futur democràtic, Roosevelt va descriure les biblioteques com els grans símbols de la llibertat, considerant-les essencials per al funcionament d'una societat democràtica (Johnson, 2017).

El 2018, la UNESCO va expressar la seva preocupació per aquest fenomen viral de les notícies falses en publicar el manual *Journalism, 'fake news' and disinformation*. Escrit per experts en la lluita contra la desinformació, el manual explora la naturalesa del periodisme mateix amb mòduls sobre per què és important la confiança; reflexiona críticament sobre la tecnologia digital i les plataformes de xarxes socials com a vectors de trastorns de la informació; tracta la lluita contra la desinformació mitjançant l'alfabetització mediàtica i informacional; i se centra en la verificació dels fets, en la verificació de les xarxes socials en la lluita contra els abusos en línia. Conclou amb la necessitat de sinergies entre els professionals de la comunicació i de la informació en la lluita contra la manipulació manifesta de l'opinió pública en les plataformes de xarxes socials, que ha sorgit com una amenaça crítica per a la vida pública i democràtica (UNESCO, 2018).

L'escenari més recent assenyalat per la International Federation of Libraries Associations (IFLA, 2018) serveix com a exemple per a la lluita de les biblioteques contra les notícies falses, fent servir la metàfora dels atacs i saquejos de l'edat mitjana a les biblioteques i referint que avui, a diferència de la defensa i la protecció, cal utilitzar l'arma de la difusió i la transmissió del coneixement. També es reforça la idea que les biblioteques són coartades i amenaçades en diferents funcions, per la qual cosa han d'invertir més que mai a proporcionar l'accés a la informació, donar suport a l'accés obert i apostar, des de la seva expertesa, per transmetre confiança als usuaris.

La institució europea Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER Europe, 2017), al seu torn, identifica les direccions estratègiques per a les biblioteques d'ensenyament superior en el període 2018-2022, en subratllar la importància que les biblioteques siguin considerades com a plataformes innovadores de comunicació acadèmica, centres d'habilitats i serveis digitals en entorns de recerca física i virtual, la qual cosa reforça també el posicionament de les biblioteques com a espais per a la preservació del patrimoni cultural i de la humanitat digital. Per tant, LIBER Europe preveu el desenvolupament d'accions formatives en les àrees del *copyright*, les qüestions legals, l'accés obert, les mètriques innovadores, però també en la formació de professionals. A la vista dels problemes que envolten les notícies falses declara que "in the digital environment, the norms and standards regarding ethical behaviour are changing and adapting to technological possibilities. Libraries need to engage in and advocate for developing information ethics in the interests of the research community" (LIBER Europe, 2017, p. 12).

L'Association of College and Research Libraries (ACRL Research Planning and Review Committee, 2018), per la seva banda, en el seu document prospectiu sobre les principals orientacions per a les biblioteques acadèmiques, considera rellevants diversos temes, i són les habilitats d'alfabetització informacional una de les àrees que cal replantejar. Aquest aspecte posa de manifest la importància de l'alfabetització informacional en la realitat de les notícies falses, referint que s'han de dur a terme accions formatives per al desenvolupament d'habilitats per avaluar les fonts d'informació i del pensament crític (Connaway, Julien, Seadle i Kasprak, 2017; Leeder, 2019). També s'inclouen formes d'ensenyament innovadores, en què es proposa desenvolupar noves estratègies de les accions formatives mitjançant tutorials amb un disseny més atractiu, així com altres formes d'alfabetització, com ara l'alfabetització digital.

L'American Librarian Association, d'altra banda, en un document marcadament polític, reafirma la importància de combatre totes les formes de distorsió de la veritat informativa, subratllant, entre altres estratègies de combat, el "critical role of librarians and library workers in all types of libraries in teaching information literacy skills that enable users to locate information and evaluate its accuracy" (ALA, 2017, par. 24; Cooke, 2018).

En vista de les diverses línies d'acció i d'orientacions explicades per les associacions internacionals, les biblioteques han desenvolupat, implementat i actualitzat els conceptes d'alfabetització informacional al llarg dels anys (Finley, McGowan i Kluever, 2017). El seu públic objectiu són, sobretot, estudiants. Aquests, en general, són comunicadors competents en les xarxes socials, però en desconeixen el potencial de manipulació. Aquestes preocupacions no són exclusives dels pares, dels educadors, dels professors ni de la societat en general. A Itàlia, el Ministeri d'Educació ha desenvolupat un projecte per a criatures, que els permet convertir-se en "caçadores de notícies falses" (Horowitz, 2017). Al Regne Unit, el Parliamentary Group on Literacy i el National Literacy Trust va organitzar un comitè de notícies falses i d'ensenyament d'habilitats d'alfabetització (National Literacy Trust, 2018). Austràlia, Suècia i els països bàltics també han fet esforços meritoris per combatre la desinformació (Comber i Grant, 2018). Per la seva banda, la Comissió Europea ha esbossat un conjunt orientatiu de principis i objectius per combatre les notícies falses, que inclouen la transparència de l'origen de la informació, la seva diversitat i credibilitat, així com l'oferta de solucions, que inclouen la formació en alfabetització i la promoció de la seva investigació, perquè les notícies falses només són una part d'un problema molt més ampli: el de la desinformació (Comissão Europeia, 2018).

En l'àmbit de l'ensenyament superior, i de manera informal, les biblioteques han desenvolupat diversos projectes i iniciatives per tal de garantir la formació d'estudiants i investigadors i prendre les precaucions necessàries en la cerca i l'anàlisi d'informació. Alguns exemples d'això són guies com ara les de la Indiana University East, *Fake news LibGuide* (<https://iue.libguides.com/Fakenews>), o les de la University of Washington Libraries, *Evaluating Information: fake news LibGuide* (<https://guides.lib.uw.edu/research/evaluate/fakenews>), que proporcionen als estudiants els recursos necessaris i un pla de verificació de les fonts abans de fer-les servir, però també la infografia de l'IFLA, *How to spot fake news*, que, visualment i gràficament, presenta una estratègia per analitzar les fonts d'informació.

En aquest context, és important afrontar aquests reptes i desenvolupar estratègies en matèria d'alfabetització informacional per combatre les notícies falses. Els estudiants, els professors i els investigadors han de saber quina informació necessiten, ser capaços d'identificar allò que busquen, reconèixer les condicions en què es pot reutilitzar la informació èticament, així com la destinació que tindrà, i distingir entre coneixement, opinió i comentari. I aquests problemes es poden resoldre mitjançant la formació d'aquests usuaris de la informació, donant prioritat a la intervenció en l'ensenyament superior.

1.1 Objectiu de l'estudi

L'objectiu d'aquest estudi és identificar el paper dels professionals de la informació en la lluita contra les notícies falses, mitjançant el coneixement d'estratègies en habilitats d'alfabetització informacional ja implementades en el context acadèmic.

2 Mètode

Es va dur a terme una revisió bibliogràfica associant l'impacte de les notícies falses i la dinàmica de l'alfabetització informacional, per combatre-les, en el context de l'ensenyament superior.

Scopus i *Web of science* van ser les bases de dades investigades. Els termes de cerca seleccionats van ser *fake news* i *information literacy*, amb el filtre *keywords*. Les dades es van recollir el juliol de 2020, es van transformar en fitxers (extensió RIS) i es van exportar al gestor bibliogràfic Mendeley, ja que és una eina útil per creuar dades, eliminar duplicats i crear una llista definitiva de resultats.

Els criteris d'elegibilitat van tenir en compte les estratègies de formació en institucions d'ensenyament superior realitzades per professionals de la informació. Els criteris de no-elegibilitat es van centrar en la formació per part de professorat i l'ús de sistemes automàtics de detecció de notícies falses.

3 Resultats

Web of science dona un total de 106 resultats i *Scopus*, de 43 resultats. L'encreuament de dades va donar lloc a un total de 132 articles (17 articles estaven duplicats perquè estaven indexats en les dues bases de dades), dels quals es van excloure dos articles perquè no incloïen el resum, tres perquè s'havien publicat en idiomes desconeguts pels autors (turc i rus) i tres perquè no va ser possible accedir al text complet (figura 1).

L'anàlisi dels resums i l'aplicació dels criteris d'elegibilitat i de no-elegibilitat va permetre identificar 28 articles elegibles. La lectura dels textos complets va reduir l'univers d'estudi a 12 articles.

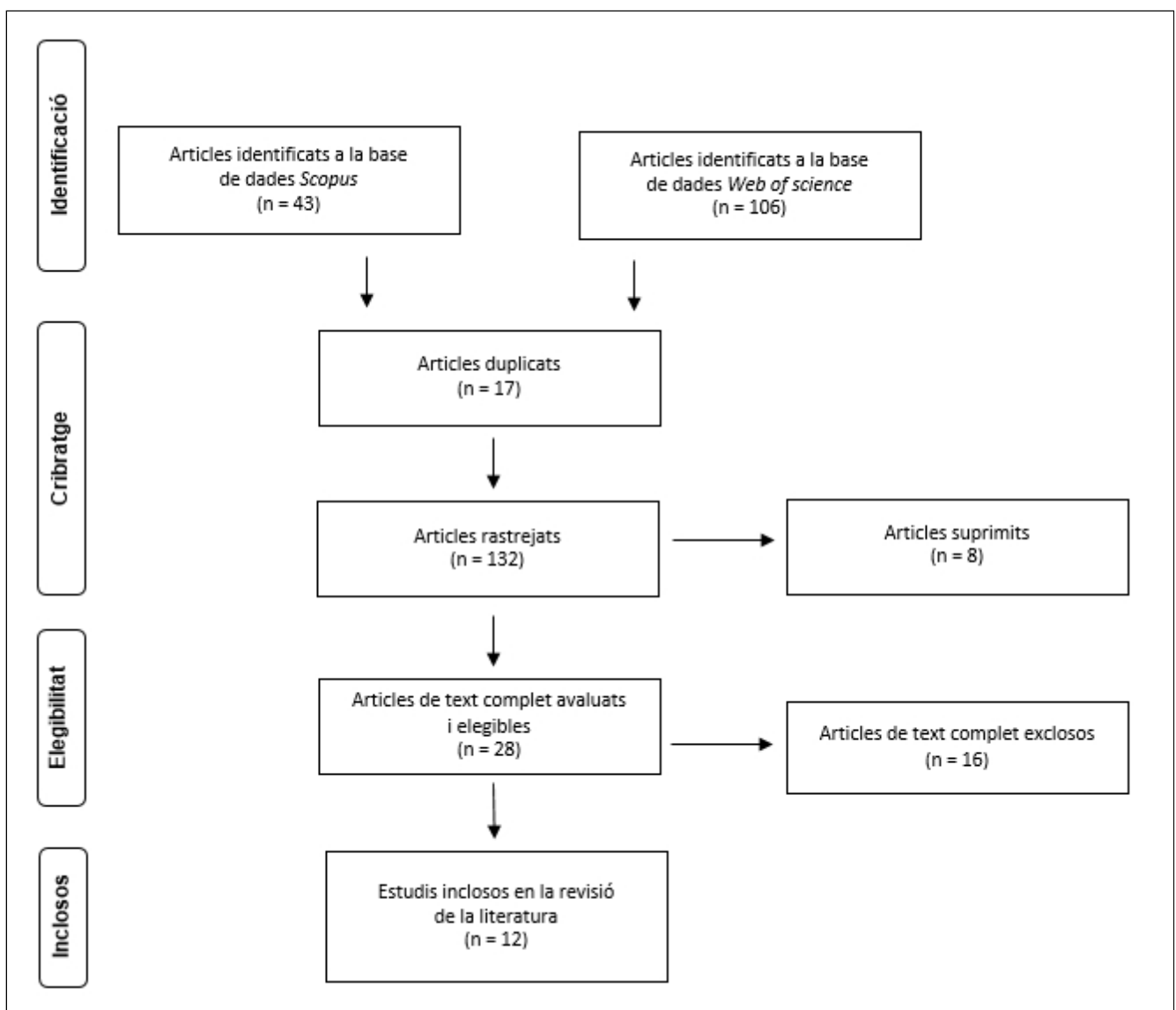

Figura 1. Organigrama de l'avaluació dels articles recuperats de les bases de dades *Scopus* i *Web of science*

En material complementari, s'adjunta una taula que inclou tots els articles analitzats en aquest estudi.

L'anàlisi dels resultats mostra la descripció d'iniciatives i projectes tant de biblioteques d'ensenyament superior com de professionals de la informació del mateix sector, compromesos amb la causa de la lluita contra les notícies falses. A continuació es presenten les orientacions, els instruments i les estratègies principals.

3.1 Principals orientacions en les estratègies de combat contra les notícies falses

L'estudi de López-Borrull, Vives-Gràcia i Badell (2018) presenta, en una revisió bibliogràfica, una descripció d'iniciatives i projectes, tant de biblioteques com d'altres sectors de l'ensenyament i de la comunicació; demostra la importància de disposar de tutorials de formació en línia que evidencien les fonts d'informació fiables enfront de les notícies falses. Se suggereix la difusió de serveis de verificació de dades i la creació de formes de col·laboració amb els ciutadans, així com l'organització de tallers per a la detecció de notícies falses. Per reforçar el paper educatiu de les biblioteques d'ensenyament superior, els autors demanen l'enfortiment de les col·leccions, especialment les digitals. Donat que la majoria de notícies falses es difonen a través de recursos d'accés lliure, creuen que si les biblioteques augmentessin les seves col·leccions amb publicacions subscrietes, la probabilitat de difusió de notícies falses seria incomparablement més petita, una posició defensada també per Lor (2018). Però com que un projecte d'aquestes característiques implica recursos financers difícils d'assegurar i de mantenir al llarg del temps, per a la definició de polítiques d'adquisició, López-Borrull, Vives-Gràcia i Badell (2018) suggereixen la creació de projectes conjunts amb altres professionals, cosa que milloraria el coneixement dels codis ètics professionals.

Els bibliotecaris i altres professionals de la informació han jugat un paper important en la lluita contra les notícies falses, creant eines per donar suport als estudiants d'ensenyament superior i fomentant el desenvolupament d'habilitats d'alfabetització informacional i de pensament crític. L'estudi de Neely-Sardon i Tignor (2018) descriu l'experiència dels bibliotecaris de l'Indian River State College (IRSC). Van crear un programa complet d'alfabetització informacional, que posen a disposició dels estudiants mitjançant cursos de formació i al qual se li atribueix un crèdit. El programa de formació que la biblioteca ja tenia abans se centrava bastant en l'avaluació de les fonts d'informació. Davant del problema de les notícies falses, aquest component s'ha ampliat. El programa actual consta de lliçons, tasques, activitats d'aprenentatge i altres recursos. Els bibliotecaris duen a terme aquesta activitat presencialment i en línia; també se'ls convida a ensenyar a l'aula. Els continguts del fitxer *Framework for Information Literacy for Higher Education* (ACRL, 2016) es van revisar i es va decidir continuar invertint en el marc de l'organisme, identificat com el més decisiu en el panorama social i educatiu actual.

A l'IRSC, són els bibliotecaris qui s'encarreguen dels cursos d'alfabetització informacional, que són optatius. Les sessions solen tenir entre 50 i 100 estudiants. La majoria d'aquestes sessions són informals i depenen de la bona voluntat institucional i de les invitacions de professors. La majoria dels professors també van assumir que desconeixien la relació entre l'alfabetització informacional i les notícies falses i que els bibliotecaris podien adaptar el contingut dels cursos per combatre el problema de manera eficaç. Per corregir aquest error, a la primavera del 2017, els bibliotecaris van promoure una campanya per formar el professorat sobre les diverses opcions

d'alfabetització, la seva connexió amb les notícies falses i les eines educatives per identificar correctament les fonts d'informació fiables. Es va demostrar, amb l'ajut de la distribució de materials promocionals, com l'alfabetització informacional es pot aplicar a diverses disciplines i, per tant, ser aplicable a moltes carreres. El curs següent (2017–2018) la meitat dels professors van sol·licitar una sessió de formació sobre aquests continguts a l'aula.

Un dels continguts d'aprenentatge desenvolupats pels bibliotecaris de l'IRSC i posat a disposició a la LibGuide va ser la infografia RADAR (Neely-Sardon i Tignor, 2018), que detalla un pla i una llista de control amb preguntes que han de seguir els estudiants per analitzar i avaluar les fonts d'informació (taula 1).

AVALUACIÓ DE FONTS D'INFORMACIÓ AMB RADAR	
Justificació	Quin és el propòsit de la informació? Per què l'ha escrit l'autor: per informar, presentar resultats de la investigació, vendre alguna cosa? Hi ha algun tipus de perjudici? Es presenten punts de vista alternatius?
Autoritat	Quines són les credencials de l'autor? Quines són les afiliacions de l'autor amb organitzacions, grups, universitats, etc.? Puc trobar informació sobre l'autor? L'autor és citat per altres fonts? L'editor té bona reputació?
Data	Quan es va publicar o actualitzar la font per última vegada? Ha canviat el tema des d'aquesta data? El tema s'actualitza regularment, com passa amb la tecnologia i la medicina? On es troba aquest tema al cicle d'informació?
Precisió	Hi ha errors o afirmacions que sabem que són falses? La font està revisada per parells? La font ha estat revisada per un editor o expert? Quines altres fonts donen suport a la informació presentada?
Puntuació	La informació respon a la vostra pregunta de recerca? Compliu els requisits de la vostra feina? Qui és el públic objectiu?

Taula 1. Adaptació de la infografia RADAR. Nota: Creat per Neely-Sardon i Tignor (2018, p. 115).

També es va crear un tutorial interactiu que introdueix els estudiants en els criteris d'avaluació RADAR, i els guia posteriorment en l'avaluació d'una notícia falsa al navegador, observant cada conjunt de criteris dins del context de la pàgina. La LibGuide dels bibliotecaris de l'IRSC també inclou un vídeo que els professors poden utilitzar a classe. Es pretén que, en el futur, es puguin ampliar les sessions de formació a temes que encara no s'han tractat i conscienciar cada vegada

més que les habilitats d'alfabetització informacional són efectives per combatre les notícies falses i que els bibliotecaris són experts en la matèria, en l'avaluació de fonts i en la verificació de fets (Neely-Sardon i Tignor, 2018).

A partir dels guions disponibles a les biblioteques acadèmiques, l'estudi de Lim (2020) va analitzar la manera com entenen els bibliotecaris les notícies falses i els mètodes o estratègies que suggereixen per detectar-les i per avaluar fonts d'informació. Se suggereix la llista de comprovació CRAAP (de l'anglès, *currency, relevance, authority, accuracy, purpose*), els criteris de la qual es recomanen sovint per a l'avaluació dels recursos acadèmics i que va ser creada per bibliotecaris de la California State University (Blakeslee, 2010). Les llistes de comprovació com ara SMART (*source, motive, authority, review, two-source test*), Savvy News Consumer (una combinació de la llista de comprovació SMART amb la infografia IFLA) o SMELL (*source, motive, evidence, logic, left-out*) també es tenen en compte. Els bibliotecaris també reconeixen la influència de la predisposició humana en el consum d'informació, per la qual cosa han d'incorporar el factor psicològic en la seva estratègia d'interpretació dels fets.

Desmitificar el problema de l'avaluació de les fonts d'informació va ser el context de l'estudi de Bonnet i Rosenbaum (2020). Un bibliotecari especialitzat en alfabetització informacional i un professor de l'àmbit de l'alfabetització mediàtica van col·laborar estretament en el disseny d'un taller per a estudiants de llicenciatura, per tal de donar a conèixer els diferents significats de *notícies falses* i pensar críticament sobre la informació consumida i compartida pels estudiants. Es va analitzar: 1) les nocions que tenen els estudiants sobre les notícies falses i d'on solen aconseguir la informació; 2) la definició i la contextualització de les notícies falses en estreta connexió amb el concepte de veritat i amb la forma d'accedir i compartir informació mitjançant la tecnologia; 3) la participació en activitats grupals per il·lustrar la facilitat amb què es creu i es comparteix la desinformació per Internet; 4) l'adquisició d'habilitats sobre la credibilitat i com els prejudicis i el biaix cognitiu de cada individu poden influir en la seva percepció; 5) activitats en què els estudiants van discutir els criteris per avaluar la informació accessible a Internet i determinar-ne la credibilitat; 6) una activitat final en què es van posar en pràctica els criteris dels estudiants a partir de textos relacionats temàticament (dos articles de notícies reals, però políticament divergents, i un article fals), i en què els estudiants havien d'aplicar els seus criteris per determinar quines fonts eren fiables i per què. Amb una durada de 75 minuts i combinant l'aprenentatge teòric i el pràctic, el taller va permetre reforçar les competències dels estudiants i aprofundir en la seva capacitat crítica.

En la mateixa línia, l'estudi de Hanz i Kingsland (2020) aposta per formacions de curta durada: dinou tallers en dos anys, oferts per dos bibliotecaris de la McGill University (Montreal, Canadà), en què el marc d'ACRL (2016) es va incorporar al procés d'ensenyament-aprenentatge. Després de l'enfocament històric, en què es demostra que les notícies falses sempre han existit (tot i que amb designacions diverses), es van distribuir articles en els quals es definien els criteris d'avaluació de la llista de comprovació CRAAP (Blakeslee, 2010), és a dir: vigència (actualitat de la informació), pertinença (rellevància de la informació), autoritat (font de la informació), precisió (fiabilitat i precisió de la informació) i propòsit (finalitat de la informació). El propòsit d'utilitzar CRAAP era ajudar a avaluar la informació. En els tallers d'aquest estudi, el debat més intens es va centrar sempre en les qüestions d'autoritat, de manera que els autors suggereixen una formació que treballi detalladament sobre aquest domini des del marc de treball. Tot i utilitzar CRAAP

regularment, Hanz i Kingsland (2020) reconeixen que és una prova fal·libre davant la presència del factor emocional a l'hora de compartir informació. Per tant, van afegir una altra eina d'avaluació —4 Moves and a Habit (Caulfield, 2017)—, que es tradueix a, davant dels fets, comprovar si hi ha alguna informació prèvia, treballar la informació en direcció contrària fins a l'origen, llegir-la "lateralment" (al mateix temps que es busca informació sobre la font) i tornar al principi. L'hàbit, al seu torn, està associat amb el control de les emocions; és a dir, quan l'individu sent un desig irresistible de compartir una informació, s'ha d'aturar, ja que aquesta informació s'ha de verificar.

La llista de control CRAAP també es treballa a l'estudi d'Herrero-Diz, Conde-Jiménez, Tapia-Frade i Varona-Aramburu (2019), com a eina que facilita l'avaluació de la informació. Com que és necessari treballar el pensament crític entre els grans consumidors i divulgadors de continguts, els estudiants, l'estudi elogia l'alfabetització informacional com un pilar fonamental de l'ensenyament. Es presenten els resultats de l'avaluació duta a terme per estudiants universitaris andalusos de comunicació i educació sobre la informació a Internet mitjançant CRAAP. Els estudiants manifesten dificultats per identificar la veracitat de les fonts, i valoren més una notícia falsa que una de vertadera. Els autors conclouen que els estudiants amb una certa alfabetització experimenten menys dificultats per interpretar els continguts, de manera que l'alfabetització informacional i mediàtica és l'única vacuna que existeix contra les notícies falses, les quals són la mostra simplificada d'un mal molt més complex: el de la desinformació.

Evanson i Sponsel (2019) també consideren rellevant l'alfabetització associada a CRAAP (Blakeslee, 2010) i al marc de treball (ACRL, 2016) en vista de l'actitud immediata dels estudiants de llegir la informació "verticalment", centrant-se només en el contingut que tenen davant dels ulls, cosa que els fa més susceptibles al fenomen de la desinformació. Un dels aspectes més destacats de l'estudi associa un dels marcs (creació d'informació com un procés) a piulades la font de les quals se suposa que és fiable. Els estudiants que detecten la font i la tenen en consideració a l'hora d'avaluar la informació demostren la capacitat d'avaluar críticament la utilitat de la informació en qüestió, un exercici basat en els supòsits del marc de treball.

De la mateixa manera, l'estudi de Musgrove, Powers, Rebar i Musgrove (2018) considera que els estudiants universitaris són particularment vulnerables a les notícies falses, perquè és de les xarxes socials d'on reben la major part de la informació en línia i perquè han nascut en el temps del sistema World Wide Web. Per tant, els bibliotecaris i professors són qui els haurien d'ajudar a construir habilitats sòlides d'alfabetització informacional i reforçar les habilitats de pensament crític. Com a bones pràctiques en la lluita contra les notícies falses, els autors suggereixen el marc ACRL, el qual defineix l'alfabetització informacional com un conjunt d'habilitats integrades que enllaça el descobriment reflexiu de la informació, la comprensió de com es produeix i s'avalua la informació, així com l'ús de la informació en la creació de nous coneixements i en la participació ètica en les comunitats d'aprenentatge (ACRL, 2016). Musgrove, Powers, Rebar i Musgrove (2018) destaquen un dels marcs d'aquest document de treball —l'autoritat, que es construeix i és contextual—, i entendre aquest concepte permet als estudiants examinar críticament allò que es considera una evidència, la identificació d'indicadors d'autoritat quan s'associen a la informació i la comprensió que moltes àrees de coneixement reconeixen autoritats (per exemple, oficials, acreditades, certificades).

Musgrove, Powers, Rebar i Musgrove (2018) també assumeixen la combinació d'esforços per obtenir un resultat més favorable. Per tant, suggereixen clarament l'ús de l'eina LibGuide i destaquen el treball del bibliotecari Eric Novotny (<http://guides.libraries.psu.edu/fakenews>). LibGuide és una aplicació basada en Internet i un sistema de gestió de continguts utilitzat per crear i organitzar guions electrònics. S'incorpora fàcilment en cursos i llocs web de biblioteques i és molt accessible per als estudiants. Els autors destaquen, igualment, l'ús de la llista de control CRAAP ('merda'), que juga lingüísticament amb la possibilitat d'entrenar-se en la detecció de "merda", i de la matriu Qui, què, on, quan, per què (Global Digital Citizen Foundation, 2016).

Encara, la reflexió de Lor (2018) sobre la resposta que han de donar les biblioteques en el temps de postveritat actual inclou diversos components, a saber:

- Les col·leccions. Inversió en la seva construcció, en la fiabilitat de les fonts i recursos d'informació, així com en la seva pluralitat ideològica.
- El paper del bibliotecari de referència. Com que té habilitats pròpies, troba la manera creativa de lluitar contra les notícies falses, fomenta l'ús d'informació fidedigna i promou l'ús de fonts i bases de dades fiables.
- L'alfabetització informacional. L'aparició de les notícies falses va portar els professionals de la informació a redoblar els seus esforços en la formació dels lectors davant del pensament crític. La infografia IFLA (2018) és un bon punt de partida, i ja s'ha traduït a 37 idiomes.
- El refús de les notícies falses. En la mesura que cercar la veritat pot evidenciar el pes de la no-veritat, Lor (2018) destaca la feina dels bibliotecaris. Verificar la font d'informació i contrarestar la desinformació són importants per preservar la memòria històrica; així, es garanteix al futur investigador, d'una manera objectiva, l'anàlisi de l'actualitat des d'angles i estratègies diversos. Treballar les dades d'aquesta manera requereix una experiència considerable i recursos tècnics, i implica regles i bones pràctiques; no és una feina per a aficionats. Com a exemple, mostra la biblioteca del College of Staten Island (City University of Nova York), que va dissenyar un lloc web sobre com ajudar els seus estudiants a detectar millor les notícies falses, mitjançant un tutorial de recerca, tallers i un curs sobre l'avaluació de fonts d'informació, entre altres iniciatives.
- Recopilació de dades. Els bibliotecaris són els agents principals en el procés de documentació i conservació de les bases de dades; també s'espera que prenguin part en la curadoria d'aquestes dades.

Lor (2018) conclou que aquestes són, clarament, habilitats d'alfabetització informacional i que pertanyen al domini dels professionals de la informació.

Una altra reflexió, la de Caridad-Sebastián, Morales-García, Martínez-Cardama i García-López (2018), en format de revisió de bibliografia, analitza, entre d'altres, les iniciatives internacionals emanades d'IFLA i d'ALA, en les quals es proposen la formació de les habilitats d'alfabetització informacional amb un component pràctic, la curadoria de dades i de continguts, així com eines

de comprovació de fets. En aquest procés, la biblioteca i els seus professionals assumeixen un paper de defensa, d'aliats. Es proposa una categoria de treball, la de la referència digital, principalment per estimular la consciència reflexiva de com, en l'ensenyament superior, es pot contrarestar el fenomen de la desinformació; també representa una bona oportunitat per a la difusió de recursos de qualitat subscrits per la biblioteca i per oferir un servei de referència digital que s'estengui més enllà del recurs tradicional d'avaluació de les fonts.

També l'estudi de Martínez-Cardama i Algora-Cancho (2019), basat en una enquesta realitzada a Espanya, posa de manifest el paper de mediació desenvolupat per les biblioteques d'ensenyament superior com a instrument per combatre la desinformació, ja que la seva actuació arriba a vastes comunitats i afecta la comunicació científica mateixa. D'aquesta manera, es propugna una acció al voltant de tres eixos:

- La participació dels bibliotecaris en la formació (alfabetització informacional i mediàtica), però també en la verificació (com a comprovador de fets) d'informació científica difosa a través de les xarxes socials, en estreta col·laboració amb els professors.
- La redacció de guions per explicar els problemes associats a les notícies falses, però també per donar a conèixer els criteris d'avaluació, les eines de verificació i els recursos de la col·lecció digital.
- L'ús massiu de material gràfic (per exemple, infografies, com la d'IFLA).

Tot i reconèixer la utilitat de la llista de control CRAAP admeten que no n'hi ha prou, ja que les noves competències informacionals i comunicacionals no són assimilables a la mateixa velocitat que la circulació de les notícies falses. Per contra, la formació, els tallers i els seminaris són opcions a tenir en compte. Batchelor (2017) destaca l'experiència de la University of Michigan amb un curs curt (d'un crèdit) anomenat *Fake news, lies, and propaganda: how to sort fact from fiction*. L'avaluació crítica de les fonts d'informació, mitjançant continguts d'aprenentatge creats per bibliotecaris, completa la formació dels estudiants. Els continguts inclouen sigles i llistes de comprovació de criteris (com ara CRAAP) per a la investigació i l'anàlisi de la informació.

3.2 Instruments i estratègies de l'alfabetització informacional en la lluita contra les notícies falses

Els estudis seleccionats presenten una varietat d'instruments, mètodes, iniciatives i projectes que han destacat positivament en les seves comunitats i que s'enumeren en la taula 2.

Biblioteques (aprenentatge informal)	Guies Programes d'aprenentatge Activitats d'aprenentatge Tallers Formació en alfabetització informacional Fons de biblioteques (fiabilitat i rellevància)
Biblioteques (instruments validats)	<u><i>Framework for Information Literacy for Higher Education</i></u> (ACRL, 2016) <u>Infografia RADAR</u> (de l'anglès, <i>rationale, authority, date, accuracy, relevance</i>) (Neely-Sardon i Tignor, 2018) <u>Llista de control CRAAP</u> (de l'anglès, <i>currency, relevance, authority, accuracy, purpose</i>) (Musgrove, Powers, Rebar i Musgrove, 2018) <u>Llista de control SMART</u> (de l'anglès, <i>source, motive, authority, review, two-source test</i>) (Lim, 2020) <u>Llista de control Savvy News Consumer</u> (Lim, 2020) <u>Llista de control SMELL</u> (de l'anglès, <i>source, motive, evidence, logic, left-out</i>) (Lim, 2020) <u>Matriu Qui, què, on, quan, per què</u> (Global Digital Citizen Foundation, 2016) <u>4 Moves and a Habit</u> (Caulfield, 2017) <u>Recursos addicionals</u> (Cooke, 2018)

Taula 2. Instruments utilitzats per l'alfabetització informacional per combatre les notícies falses

Les estratègies de formació desenvolupades mostren la preocupació dels professionals de la informació pel creixement de les notícies falses i la necessitat d'intervenir de manera precisa i pedagògica amb les seves comunitats. Converteix, en els diversos estudis analitzats, una preocupació metodològica en què els instruments i les estratègies de formació guanyen protagonisme i permeten inspirar els professionals a desenvolupar aquesta missió de lluita contra les notícies falses.

4 Debat

L'alfabetització informacional té la responsabilitat de la formació per al bon ús de la informació, i en garanteix la fiabilitat pel que fa als continguts i a la producció. La bibliografia consultada afirma que cal tenir en compte necessàriament el factor educatiu: la formació d'usuaris motivats pel coneixement permet distingir la veracitat del que s'afirma i identificar quin és l'escenari per produir més coneixement (Day, 2017). L'alfabetització informacional fomenta processos d'ensenyament i aprenentatge centrats en la recepció d'informació, però també en la seva producció i difusió d'una manera crítica, creativa, conscient i emocional (García-Ruiz, Ramírez-García i Rodríguez-Rosell, 2014). També se subratlla que les persones més ben preparades són

individus que assumeixen que la informació proporcionada per Internet és insuficient. Les biblioteques i els bibliotecaris d'ensenyament superior són, per tant, agents importants en aquest procés: perquè es formen i perquè formen (Becker, 2016; Meschini, 2019), es mantenen actualitzats i fiables i són la porta d'accés a les diverses fonts.

En conseqüència, a tot el món i segons l'anàlisi dels estudis esmentats, els professionals de la informació estan preocupats per l'impacte progressiu de les notícies falses en el capital crític i científic que emana de l'ensenyament superior i fan intervencions significatives, des del punt de vista pedagògic, preparant-se i estructurant d'una manera atractiva aquesta intervenció educativa i formativa, aprofitant també la tecnologia com a instrument d'empoderament, coneixement i integració (Figueira i Santos, 2019). Se centren, entre altres criteris, en les qüestions següents: l'ús de llocs web de comprovació de fets, la lectura de fonts d'informació fiables, la cerca de diferents perspectives de la informació que susciti dubtes, l'ús d'habilitats d'alfabetització i la reducció de la distribució d'informació de la qual es dubti.

D'altra banda, vivint en una era digital, les qüestions relacionades amb la responsabilitat de les tecnologies de la informació pressuposen el desenvolupament d'algoritmes millors per distingir més bé el que és veritable del que és fals i per consolidar els mètodes d'avaluació de la informació, alhora que afavoreixen la seguretat, l'estabilitat i la veracitat de la informació. L'experiència didàctica realitzada per Cebrián-Robles (2019) amb professors en formació, que va consistir a buscar a Internet notícies falses amb contingut científic o tecnològic amb el suport de l'eina HYPOTHESIS (<https://web.hypothes.is/>), com a metodologia tecnològica per a la identificació i classificació de notícies falses, va demostrar que només els individus amb pensament crític i avaluador eren capaços d'identificar les notícies falses, fins i tot amb el suport de la plataforma. D'aquesta manera, evocant Caridad-Sebastián, Morales-García, Martínez-Cardama i García-López (2018), la lluita contra les notícies falses no es pot reservar per a la tecnologia: és un factor essencialment humà. Si els estudiants llegeixen la informació "verticalment", centrant-se només en el contingut que tenen davant dels ulls, les mesures descrites en aquest estudi i amb les proves que han donat les seves comunitats, fan una lectura "lateralment", buscant fonts externes de confirmació i promovent el pensament crític. Segons Figueira i Santos (2019), l'alfabetització informacional no només permet identificar notícies falses, sinó que busca la contradicció, la reflexió i les motivacions socials que existeixen en l'acte de compartir la informació.

Se suggereix el desenvolupament de mesures a aplicar, sigui per institucions d'ensenyament superior o per professionals de la informació, per lluitar eficaçment contra les notícies falses, especialment en el context acadèmic, lloc per excel·lència per a la formació del pensament crític i la recerca aplicada. Donada la freqüència amb què circulen les notícies falses, la fiabilitat associada a la informació digital és una qüestió rellevant, de manera que els joves, aviat estudiants universitaris i, en el futur, professionals o investigadors, han d'aprendre des de ben aviat a avaluar críticament la informació consultada als mitjans digitals; el problema no és només la manca d'informació i l'existència de notícies falses, sinó principalment el dany fa la desinformació en ments poc crítiques. I, com refereixen Figueira i Santos (2019), més que protegir-nos a nosaltres mateix, és important la consciència ètica i social.

4.1 Estudis futurs

Per a estudis futurs, s'estan desenvolupant dues línies d'investigació/intervenció:

- Investigar, amb les biblioteques d'ensenyament superior de Portugal, sobre les preocupacions derivades de la difusió de notícies falses i les pràctiques descrites i implementades per combatre-les de manera efectiva;
- Adaptar a la llengua portuguesa dos dels instruments esmentats en aquest estudi (CRAAP i RADAR) per implementar-los en tres comunitats acadèmiques, de diferents àrees científiques, i analitzar-ne el comportament.

5 Conclusions

Els professionals de la informació assumeixen el compromís públic i proactiu de formadors per tal de promoure pràctiques d'alfabetització i de defensa de la societat. En la mesura en què les habilitats que han adquirit s'han centrat en l'alfabetització informacional, estan especialment qualificats per acompanyar els estudiants d'ensenyament superior en el procés d'identificació de les notícies falses i en l'avaluació de la informació.

Avui dia qualsevol individu és consumidor d'informació, però totes les persones han de tenir les habilitats necessàries per consumir i crear més informació de manera crítica, especialment si són estudiants d'ensenyament superior. Se sap que les notícies falses no es poden controlar amb la censura, sinó precisament amb més informació i amb més formació en fonts d'informació. En l'ensenyament superior, els estudiants han d'estar exposats a informació real i a notícies falses, perquè aprenguin a avaluar la informació que trobaran fora de l'aula, en un context extraeducatiu. L'objectiu és produir pensadors crítics proactius, investigadors i consumidors d'informació que identifiquin i vencin les notícies falses i els seus efectes nocius.

Es conclou que el coneixement pot resultar en informació, però la informació no resulta necessàriament en coneixement, i la informació pot no anar més enllà del nivell d'opinió. Els estudis i informes d'experiències ja validades en aquest àmbit ens inspiren a perseguir aquest objectiu i a contribuir a un ús millor i més ètic de la informació, especialment en el context de les biblioteques d'ensenyament superior. Vivim en una societat de la informació, però encara estem lluny de ser una societat del coneixement, per la qual cosa és important reforçar les estratègies de formació.

Finalment, i amb l'esperit de la declaració de l'IFLA sobre les notícies falses, el compromís de les biblioteques d'ensenyament superior i dels seus professionals és reforçar el seu paper en la defensa de la importància de la llibertat d'expressió i la llibertat d'accés a la informació.

Bibliografia

ACRL Research Planning and Review Committee (2018). "2018 Top trends in academic libraries: a review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education". *College & Research Library News*, vol. 79, núm. 6, p. 286–293, 300. <<https://doi.org/10.5860/crln.79.6.286>>. [Consulta: 23/06/2019].

American Library Association (ALA) (2017). *Resolution on access to accurate information*. Chicago: Author. <<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/statementspols/ifresolutions/accurateinformation> >. [Consulta: 23/06/2019].

Association of College and Research Libraries (ACRL) (2016). *Framework for information literacy for higher education*. <<http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>>. [Consulta: 23/06/2019].

Barton, C. C. (2019). "Critical literacy in the post-truth media landscape". *Policy futures in education*, vol. 17, núm. 8, p. 1024–1036. <<https://doi.org/10.1177/1478210319831569> >. [Consulta: 02/08/2020].

Batchelor, O. (2017). "Getting out the truth: the role of libraries in the fight against fake news". *Reference services review*, vol. 45, núm. 2, p. 143–148. <<https://doi.org/10.1108/RSR-03-2017-0006>>. [Consulta: 20/06/2019].

Becker, B. W. (2016). "The librarian's information war". *Behavioral & social sciences librarian*, vol. 35, núm. 4, p. 188–191. <<https://doi.org/10.1080/01639269.2016.1284525> >. [Consulta: 15/06/2019].

Blakeslee, S. (2010). *Evaluating information: applying the CRAAP test*. Chicago: Meriam Library, California State University.

Bonnet, J. L.; Rosenbaum, J. E. (2020). "'Fake news', misinformation, and political bias: teaching news literacy in the 21st century". *Communication teacher*, vol. 34, núm. 2, p. 103–108. <<https://doi.org/10.1080/17404622.2019.1625938>>. [Consulta: 30/07/2020].

Caridad-Sebastián, M.; Morales-García, A. M.; Martínez-Cardama, S.; García-López, F. (2018). "Infomediación y posverdad: el papel de las bibliotecas". *El profesional de la información*, vol. 27, núm. 4, p. 891–898. <<https://doi.org/10.3145/epi.2018.jul.17>>. [Consulta: 02/08/2019].

Caulfield, M. A. (2017). *Web literacy for student fact-checkers*. <<https://webliteracy.pressbooks.com>>. [Consulta: 23/02/2019].

Cebrián-Robles, D. (2019). "Identificación de noticias falsas sobre ciencia y tecnología por estudiantes del grado de Primaria". *Pixel-Bit: revista de medios y educación*, núm. 55, p. 23–36. <<https://doi.org/10.12795/pixelbit.2019.i55.02>>. [Consulta: 02/08/2020].

Cid-Leal, P.; Perpinyà-Morera, R. (2015). "Competència informacional en traducció: anàlisi dels hàbits dels estudiants universitaris en la consulta i l'ús de fonts d'informació". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 34. <<https://doi.org/10.1344/BiD2015.34.10>>. [Consulta: 23/02/2020].

- Comber, B.; Grant, H. (2018). "Working critically and creatively with fake news". *Journal of adolescent and adult literacy*, vol. 62, núm. 3, p. 329–332. <<https://doi.org/10.1002/jaal.905>>. [Consulta: 16/06/2020].
- Comissão Europeia (2018). *Combater a desinformação em linha: uma estratégia europeia [COM (2018) 236 final]*. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236&from=PT>>. [Consulta: 23/06/2019].
- Connaway, L. S.; Julien, H.; Seadle, M.; Kasprak, A. (2017). "Digital literacy in the era of fake news: key roles for information professionals". *ASIS&T*, vol. 54, núm. 1, p. 554–555. <<https://doi.org/10.1002/pra.2.2017.14505401070>>. [Consulta: 23/08/2020].
- Cooke, N. (2018). *Fake news and alternative facts: information literacy in a post-truth era*. Chicago: American Library Association.
- Day, R. E. (2017). "Before information literacy [or, who am I, as a subject-of-(information)-need?]. *ASIS&T*, vol. 54, núm. 1, p. 57–60. <<https://doi.org/10.1002/pra2.2017.14505401007>>. [Consulta: 23/06/2019].
- Evanson, C.; Sponsel, J. (2019). "From syndication to misinformation: how undergraduate students engage with and evaluate digital news". *Communications in information literacy*, vol. 13, núm. 2, p. 228–250. <<https://doi.org/10.15760/comminfolit.2019.13.2.6>>. [Consulta: 23/07/2020].
- Figueira, J.; Santos, S. (2019). "Percepción de las noticias falsas en universitarios de Portugal: análisis de su consumo y actitudes". *El profesional de la información*, vol. 28, núm. 3, p. e280315. <<https://doi.org/10.3145/epi.2019.may.15>>. [Consulta: 02/09/2020].
- Finley, W.; McGowan, B.; Kluever, J. (2017). "Fake news: an opportunity for real librarianship". *ILA reporter*, vol. 35, núm. 3, p. 8–11.
- Fontanin, M. (2018). "Con il pretesto delle false notizie: insegnare il pensiero critico nella scuola italiana a partire da Carol C. Kuhlthau". *AIB studi*, vol. 58, núm. 2, p. 267–283. <<https://doi.org/10.2426/aibstudi-11825>>. [Consulta: 14/08/2020].
- Forbes, S.; Mintz, A. P. (2002). *Web of deception: misinformation on the Internet*. Medford: Information Today.
- García-Ruiz, R.; Ramírez-García, A.; Rodríguez-Rosell, M. M. (2014). "Media literacy education for a new prosumer citizenship". *Comunicar*, vol. 22, núm. 43, p. 15–23. <<https://doi.org/10.3916/C43-2014-01>>. [Consulta: 23/07/2019].
- Gilchrist, A. (2018). "Post-truth: an outline review of the issues and what is being done to combat it". *IBERSID*, vol. 12, núm. 2, p. 13–24.
- Global Digital Citizen Foundation (2016). *The ultimate cheatsheet for critical thinking*. <<https://i1.wp.com/globaldigitalcitizen.org/wp-content/uploads/2016/12/ultimate-critical-thinking-worksheet.jpg?ssl%20&hx003D;1>>. [Consulta: 24/07/2019].

- Hanz, K.; Kingsland, E. S. (2020). "Fake or for real? A fake news workshop". *Reference services review*, vol. 48, núm. 1, p. 91–112. <<https://doi.org/10.1108/RSR-09-2019-0064>>. [Consulta: 14/08/2020].
- Herrero-Diz, P.; Conde-Jiménez, J.; Tapia-Frade, A.; Varona-Aramburu, D. (2019). "The credibility of online news: an evaluation of the information by university students". *Cultura y educación*, vol. 31, núm. 2, p. 407–435. <<https://doi.org/10.1080/11356405.2019.1601937>>. [Consulta: 20/08/2020].
- Horowitz, J. (2017 October 18). "In Italian schools, reading, writing and recognizing fake news". *New York Times*. <<https://www.nytimes.com/2017/10/18/world/europe/italy-fake-news.html>>. [Consulta: 15/07/2019].
- International Federation of Libraries Association (IFLA) (2018). *IFLA trend report: 2018 update*. <<http://trends.ifla.org/update-2018>>. [Consulta: 23/07/2019].
- Jasanoff, S. (2016). *The ethics of invention: technology and the human future*. New York: WW Norton.
- Johnson, B. (2017). "Information literacy is dead: the role of libraries in a post-truth world". *Computers in libraries*, vol. 37, núm. 2.
- Leeder, C. (2019). "How college students evaluate and share 'fake news' stories". *Library and information science research*, vol. 41, núm. 3, p. 100967. <<https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.100967>>. [Consulta: 08/08/2020].
- LIBER Europe (2017). *Research libraries powering sustainable knowledge in the digital age: Strategy 2018–2022*. <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2017/05/May2017Mail_LIBER-Strategy-2018-2022.pdf>. [Consulta: 23/07/2019].
- Lim, S. (2020). "Academic library guides for tackling fake news: a content analysis". *Journal of academic librarianship*, vol. 46, núm. 5, p. 102195. <<https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102195>>. [Consulta: 23/08/2020].
- López-Borrull, A.; Vives-Gràcia, J.; Badell, J. I. (2018). "Fake news: amenaza u oportunidad para los profesionales de la información y la documentación?". *El profesional de la información*, vol. 27, núm. 6, p. 1346–1356. <<https://doi.org/10.3145/epi.2018.nov.17>>. [Consulta: 12/08/2020].
- Lor, P. J. (2018). "Democracy, information, and libraries in a time of post-truth discourse". *Library management*, vol. 39, núm. 5, p. 307–321. <<https://doi.org/10.1108/LM-06-2017-0061>>. [Consulta: 12/07/2019].
- Martínez-Cardama, S.; Algora-Cancho, L. (2019). "Lucha contra la desinformación desde las bibliotecas universitarias". *El profesional de la información*, vol. 28, núm. 4, p. e280412. <<https://doi.org/10.3145/epi.2019.jul.12>>. [Consulta: 23/08/2020].
- Meschini, F. (2019). "Fake news e post-verità: disordini informative e narrativi tra Gutenberg e Google". *AIB studi*, vol. 59, núm. 3, p. 393–411. <<https://doi.org/10.2426/aibstudi-12018>>. [Consulta: 23/08/2020].

Mintz, A. P. (2012). *Web of deceit: misinformation and manipulation in the age of social media*. Medford: Information Today.

Musgrove, A. T.; Powers, J. R.; Rebar, L. C.; Musgrove, G. J. (2018). "Real or fake? Resources for teaching college students how to identify fake news". *College & undergraduate libraries*, vol. 25, núm. 3, p. 243–260. <<https://doi.org/10.1080/10691316.2018.1480444>>. [Consulta: 23/07/2019].

National Literacy Trust (2018). *Fake news and critical literacy: the final report of the Commission on Fake News and the Teaching of Critical Literacy in Schools*. London: Author.

Neely-Sardon, A.; Tignor, M. (2018). "Focus on the facts: a news and information literacy instructional program". *Reference librarian*, vol. 59, núm. 3, p. 108–121. <<https://doi.org/10.1080/02763877.2018.1468849>>. [Consulta: 12/07/2019].

Romero-Rodríguez, L. M.; Contreras-Pulido, P.; Pérez-Rodríguez, M. A. (2019). "Media competencies of university professors and students: comparison of levels in Spain, Portugal, Brazil and Venezuela". *Cultura y educación*, vol. 31, núm. 2, p. 326–368. <<https://doi.org/10.1080/11356405.2019.1597564>>. [Consulta: 14/08/2020].

Rose-Wiles, L. (2018). "Reflections on fake news, librarians, and undergraduate research". *Reference & user services quarterly*, vol. 57, núm. 3, p. 200–204.

UNESCO (2018). *Journalism, 'fake news' and disinformation*. Paris: UNESCO.

Vosoughi, S.; Roy, D.; Aral, S. (2018). "The spread of true and false news online". *Science*, vol. 359, núm. 6380, p. 1146–1151. <<https://doi.org/10.1126/science.aap9559>>. [Consulta: 01/06/2019].

Notes

¹ Aquest estudi recull els resultats preliminars presentats a EDICIC-2019 i dipositats a <https://osf.io/preprints/lissa/3sbwa/>.

Articles del mateix autor a Temària

[més informació (http://www.temaria.net/similares.php?fichero=antunes.htm&preferente=1575-5886&rev_preferente=BiD)]

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Universitat
Oberta
de Catalunya

[Entrada \(/user/login?destination=node/635\)](/user/login?destination=node/635)

Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals (UB) (<http://www.ub.edu/biblio>)

Carrer Melcior de Palau 140, 08014-Barcelona

Graus (<http://www.ub.edu/biblio/futurs/>)

Màsters (<http://www.ub.edu/biblio/masters/masters.html>)

Doctorat (<http://www.ub.edu/biblio/doctorat-dinformacio-i-documentacio-./doctorat-dinformacio-i-documentacio-en-la-societat-del-coneixement.html>)

Altres estudis (<http://www.ub.edu/biblio/cursos-de-formacio-continuada/altra-oferta-formativa.html>)

Recerca (<http://www.ub.edu/biblio/recerca/7.html>)

Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació (UOC)

(http://www.uoc.edu/portal/ca/estudis_arees/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/index.html)

Rambla del Poble Nou, 156, 08018-Barcelona (publicacions@uoc.edu (<mailto:publicacions@uoc.edu>))

Oferta formativa (<https://estudis.uoc.edu/ca/comunicacio-informacio>)

Coneix la UOC (<https://www.uoc.edu/portal/ca/universitat/index.html>)

Recerca i innovació (<https://research.uoc.edu/portal/ca/ri/index.html>)

Estudia a la UOC (<https://estudis.uoc.edu/>)
